

The belief capacity of Sunni Sufis of Pakistan in order to increase the soft power of the Islamic revolution (examined example: Mohabbate Ahl al-Bayt, peace be upon them)

Mohammad Behzad¹ | Abdolvahed Bameri²

1. Corresponding Author Assistant Professor, Department of Education, Imam Hossein University, Iran. Tehran, Email: mbk60@chmail.ir
- 2, Assistant Professor, Department of Islamic Education, Sistan and Baluchestan University, Iran. Zahedan

Article history: Received 12 July 2021;

Received in revised form 15 March 2022;

Accepted 22 May 2022

Abstract

The purpose of this study is to investigate the capacity of the mystical Sunnis of the Indian subcontinent to increase the soft power of the Islamic Revolution, which is done by focusing on Pakistan and believing in the love of the Ahl al-Bayt (PBUH). Has been with 11 Iranian and Pakistani elites. Library and field studies have been used to enrich this research. The findings of this research indicate that the "love of the Ahl al-Bayt (as)" of mystical sects is of great importance. Great respect for Sadat, narration of many hadiths from the infallible Imams (PBUH), pilgrimage, appeal, supplication and intercession are among the doctrinal capacities of the discourse of the Islamic Revolution.

Keywords: Islamic Revolution, Pakistan, Sufism, Love of Ahl al-Bayt (PBUH)

1. Introduction

Ayatollah Khamenei's "look to the east" strategy, especially in the second step statement, stems from his familiarity with Eastern culture and his deep knowledge of Islamic history and civilization in the Indian subcontinent. Keywords such as "soft power" and "soft warfare" and their cultural, political and economic resources have become more important as military options for each other diminish. Joseph Nye (then Dean of the John F. Kennedy School of Public Studies and Harvard University) sees the use of potential and actual doctrinal and cultural capacities as influential, deeper, and longer lasting.

The question is, given the growth of "takfiri" movements in the West Asian region and the many religious and cultural similarities between Iran and Pakistan, can a strong link be established between Shiites and Sunnis? The main purpose of this study is to identify the opportunities for the Islamic Republic of Iran to develop the soft power of the Islamic Revolution. In this way, the prevention and treatment of devastating religious and cultural challenges will occur in the region, especially in the Indian subcontinent.

2. Research methodology

The type of research is analytical and applied and in terms of method is descriptive-comparative. In order to understand the religious similarities between Iranian Shiites and Sufi Sunnis in Pakistan, the method of collection, library and field has been used. Also, the method of elitism or in-depth interviews with 11 experts have been used. Finally, from the obtained results, solutions to increase the soft power of the Islamic Revolution have been presented.

3. Discussion

The hallmark of Islam propagated by Iranians in the Indian subcontinent is mysticism and Sufism. Mystical Islam spread through the Persian language. There are many similar and common beliefs between Sunni and Shiite Sufis. Expressing love for the infallible Imams, especially Imam Ali (as), is a proof of this similarity. All Pakistani Sufi sects, including the four main sects, have spread to the subcontinent through the Iranians. That is, he was either the founder of the Iranian sector it spread through the Iranians. (Taheri, 1389, 29) Summary of all the teachings of sects is now known as "Barelvis".

4. Conclusion

The culture of the Indian subcontinent and Pakistan is a continuation of Islamic Iranian civilization. The atmosphere is Sufi. The mystical atmosphere is intertwined with the love of the Ahl al-Bayt (as). The discourse of "love of the Ahl al-Bayt (as)" among the Sunni sects of Pakistan and the Shiites is one of the similarities between the Muslims of the two countries. The superiority of Ali PBUH and the acceptance of his esoteric caliphate and the great respect for Sadat are other discourse similarities between the two. This ideological and cultural capacity can be used to develop the soft power of the Islamic Republic and to counter the soft war of the enemies.

5. References

The Holy Quran

- Abolhassani (Monzer), Ali. (1998). **Mahatma Gandhi; Empathy with Islam Accompanying Muslims**, Qom, Ministry of Culture and Islamic Guidance.
- Al-Nimer, Abdul Moneim. (1968). **Muslims in India's freedom movement**, translated by Seyyed Ali Khamenei, Tehran, Asia.
- Amini Nejad, Ali. (2011). **Mystical Wisdom (written from the lessons of theoretical mysticism by Seyyed Yadollah Yazdanpanah)**, Qom, Imam Khomeini Educational and Research Institute Publications.
- Basirati, Mohammad Kazem., Eftekhari, Asghar., Amini, Seyed Javad. (2016). The Role of the Islamic Revolution Discourse in the Synergy of the Soft Power of the Islamic Republic of Iran, **Journal of Cultural Protection of the Islamic Revolution and Soft Power**, 6(14): 37-76.
- Behzad, Mohammad et al. (2017a). **Abstract of Selected Articles of Asian Cultural Dialogues (Iran and Subcontinent)**, Mashhad, Organization of Islamic Culture and Communication-Ferdowsi University of Mashhad.
- Behzad, Mohammad et al. (2017b). **Abstract of the Proceedings of the International Conference on the Role of Mysticism in Establishing Peace and Peaceful Coexistence**, Lahore, Department of Persian Language and Literature, Lahore LC Women University.
- Chishti Mawdudi, Seyyed Ahmad Shah. (2017). **History of Chishti and the elders of Chishtiyeh**, Herat: Ahrari.
- Ebrahimi, Khodayar. (2017). **Soft War**, Tehran, Imam Hussein (AS) Officer and Guards Training University.
- Farmanian, Mehdi. (2017). **Intellectual Flow of Iran**, Qom: Zamzam Hedayat Publications.
- Jaberi Nasab, Narges. (2009). Iranian Migration to India, **Subcontinent Researches**, 1.
- Jafarian, Rasoul. (2014). **History of Shiism in Iran (from the beginning to the dawn of the Safavid state)**, Tehran: Alam.
- Khamenei, Seyed Ali. (2018). **Look to the East**, speech available from khamenei.ir on 2017.
- Masoom Bakri, Seyyed Mohammad. (2003). **The history of Send known as the history of Masoumi**, edited by Omar Ebn-e-Davood Poteh, Tehran, Asatir.
- Movahedian Attar, Ali. (2009). **Explaining the concept of mysticism**, Qom, University of Religions.
- Rah Peik, Siamak., Kolahchian, Mahmoud. (2008). Designing an Appropriate Model for Using Soft Power Resources in Ensuring the National Security of the Islamic Republic of Iran, **Journal of Strategic Defense Studies**, National Defense University.
- Rezvi, Seyyed Abbas Athar. (1997). **Shiism in India**, translation of the translation unit of Qom Islamic Research Center: Qom: Islamic Propaganda Office.
- Rezvi, Seyyed Abbas Athar. (2001). **Sufism in India**, translated by Mansour Motamedi, Tehran, University Publishing Center.

- Sadoughi Saha, Manouchehr. (2004). **Favaeed**, Tehran, Afarinesh.
- Safi, Qasim. (1987). **Travelogue of Pakistan**, Tehran, Kalameh.
- Saqib Akbar. (2012). **Pakistan Ki Dini Masalak**, Islamabad, Al-Basira.
- Sarhandi. Sheikh Ahmad, (1971). **Maktoobat**, Lithographic manuscripts available in the library of Astan Quds Razavi, Karachi, Guardian.
- Tabatabai, Seyyed Mohammad Hossein. (1991). **The mission of Shiism in today's world (another interview with Henry Carbon)**, Tehran, Islamic Culture Publishing Office.
- Taher Al-Qaderi, Mohammad. (2005). **Al-Saif Al-Jali, Ala Munkar-e- Velayat-e- Ali (PBUH)**, translated by Mumtaz Al-Hassan Barui and Shubair Ahmad Jami, Lahore: Minhaj Al-Quran.
- Taheri, Seyyed Mehdi. (2010). A Study of Sufism in the Subcontinent, **Journal of Subcontinent Researches**, No. 10.
- Zarrinkoob, Abdolhossein. (1994). **The value of Sofia heritage**, 7th edition, Tehran: Amir Kabir.

Interviews

- Ahmad Saeed, writer and researcher in Sufism in Pakistan, Lahore, 2017.
- Ali Asghar Cheshti, University Professor and Head of the Department of Islamic Studies in Allameh Iqbal University, Lahore, 2017.
- Mohammad Ejaz Bat, President of Lahore College of Ship and Member of the Contemporary Foreign Relations Council of Pakistan, Holy Mashhad, 2017.
- Saqib Akbar, President of Al-Basira Institute, writer and researcher of Islamic sects and religions, Holy Mashhad, 2017.
- Taghi Sadeghi, former cultural advisor of Iran in Islamabad, Holy Mashhad, 2017.
- Zolfaghar Ali Qureshi, Head of the Institute for the Study of Asian Civilization (Rawalpindi), Holy Mashhad, 2017.

Cite this article Behzad, Mohammad; Bameri, Abdolvahed. (2023). The belief capacity of Sunni Sufis of Pakistan in order to increase the soft power of the Islamic revolution (examined example: “Mohabbate Ahl al-Bayt, peace be upon them”). *Journal of Subcontinent Researches*, 15(44), 77-92. DOI: [10.22111/jsr.2022.39218.2182](https://doi.org/10.22111/jsr.2022.39218.2182)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

ظرفیت اعتقادی اهل سنت طریقتی پاکستان در راستای افزایش قدرت نرم انقلاب اسلامی (نمونه بررسی شده: محبت اهل بیت (علیهم السلام))

محمد بهزاد^۱ | عبدالواحد بامری^۲

۱. نویسنده مسئول: استادیار گروه معارف دانشگاه امام حسین (علیه السلام)، تهران، ایران، ایمیل: mbk60@chmail.ir

۲. استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، بررسی ظرفیت تقریب اهل سنت طریقتی شبه قاره هند در جهت افزایش قدرت نرم انقلاب اسلامی است که با تمرکز بر پاکستان و اعتقاد به محبت اهل بیت (علیهم السلام) صورت گرفته است. شیوه پژوهشی کار علاوه بر مطالعات کتابخانه‌ای، مصاحبه عمیق با ۱۱ نفر از صاحب نظران ایرانی و پاکستانی و مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی در جهت غنی سازی جستار حاضر بوده است. یافته‌ها حاکی از آن است که «محبت اهل بیت (علیهم السلام)» نزد طریقت‌های چهارگانه چشتیه، سهروردیه، قادریه و نقشبندیه، به خصوص بریلویه که جامع جمیع فرق صوفیه پاکستان است، دارای اهمیت فراوان است. اصرار بر رسانیدن سلسله خرقه به اهل بیت (علیهم السلام)، احترام فراوان به سادات، نقل قول و تمجیدها از ائمه معصومین (علیهم السلام)، جواز زیارت و توسل و استغاثه و شفاعت آنان از جمله برون دادهای این اعتقاد به مثابه ظرفیت اعتقادی در جهت گسترش دایره عملکردی و گفتمانی انقلاب اسلامی است. براین اساس دستگاه‌های متولی، با فهم درست از این عمق راهبردی گفتمانی، فرصتی برای ارتقای جایگاه منطقه‌ای ایران و نیز تعالی و تأمین متقابل منافع دو همسایه مسلمان می‌یابند.

واژه‌های کلیدی: انقلاب اسلامی، پاکستان، صوفیه، محبت اهل بیت (علیهم السلام)

۱- مقدمه

راهبرد «نگاه به شرق» که دغدغه سال‌های متمادی آیت الله خامنه‌ای و توصیه مکرر چند سال اخیر ایشان، به خصوص در بیانیه گام دوم است، برآمده از آشنایی ایشان با فرهنگ مشرق زمین و شناخت عمیق ایشان نسبت به تاریخ و تمدن اسلامی در شبه قاره هند و نیز تلاش‌های بزرگان آن سرزمین اعم از شیعه و سنی، در راه مبارزه با استعمار و هویت طلبی است. ضرورت این موضوع منجر به تألیف و ترجمه کتابی توسط ایشان در قبل از انقلاب در سال ۱۳۴۷ش با نام «مسلمانان در نهضت آزادی هندوستان» شد. اصل کتاب به عربی و با عنوان «کفاح المسلمین فی تحریر الهند» نوشته عبدالمنعم النمر از علمای الازهر مصر بوده که در زمان حکومت پهلوی روانه بازار شد و به تداوم و تعمیق نهضت فکری مبارزه کمک کرد (النمر، ۱۳۴۷).

مطالعات شبه قاره، دوره ۱۵، شماره ۴۴، ۱۴۰۲، صص ۷۷-۹۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۰۱

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۲۱

استناد: بهزاد، محمد؛ بامری، عبدالواحد. (۱۴۰۲). ظرفیت اعتقادی اهل سنت طریقتی پاکستان در راستای افزایش قدرت نرم انقلاب اسلامی (نمونه بررسی شده: محبت اهل بیت (علیهم السلام)). *مطالعات شبه قاره*، ۱۵(۴۴)، ۷۷-۹۲.

DOI: 10.22111/jsr.2022.39218.2182

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان

© نویسندگان

اکنون با کم‌رنگ شدن گزینه‌های نظامی در مواجهه کشورهای با هم و برجسته شدن کلیدواژه‌هایی چون «قدرت نرم» و «جنگ نرم» و منابع فرهنگی و سیاسی و اقتصادی آن که بیش از همه به جوزف نای (رئیس وقت دانشکده مطالعات دولتی جان.اف. کندی دانشگاه هاروارد) منتسب هست، استفاده از ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل اعتقادی و فرهنگی موجب اثرگذاری بیشتر، عمیق‌تر و طولانی‌تر است.

مسئله اینجاست که با توجه به رشد جریان‌های تکفیری در منطقه از جمله در همسایگان شرقی و از طرفی قرابت‌های انکارناپذیر اعتقادی و فرهنگی میان ایران و پاکستان، آیا می‌توان بین شیعیان و اهل سنت ریسمان اتحادی شناسایی کرد و بر گرد آن شاهد هم‌افزایی قدرت و امنیت بود؟ هدف اصلی از پژوهش حاضر، رفع خلأ شناختی نسبت به قرابت‌های فرصت‌ساز برای جمهوری اسلامی ایران در جهت توسعه قدرت نرم انقلاب اسلامی و پیشگیری و درمان چالش‌های ویرانگر اعتقادی و فرهنگی در منطقه، به‌خصوص شبه‌قاره هند با تأکید بر کشور پاکستان و مطالعه موردی «محبت اهل بیت (علیهم السلام)» است. اهداف فرعی پژوهش متصور نیز عبارت است از:

- ۱- شناسایی قرابت‌های اعتقادی و فرهنگی بین مردم عمدتاً شیعه ایران و مردم عمدتاً اهل سنت طریقتی کشورهای شرق ایران به‌خصوص در پاکستان در موضوع «حب اهل البیت (علیهم السلام)»
- ۲- راهکارهایی برای بهره‌برداری از فرصت اعتقادی «محبت اهل بیت (علیهم السلام)» نزد مردم شبه‌قاره در جهت افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی

در این پژوهش پرسش اصلی عبارت است از اینکه، جایگاه و ظرفیت «محبت اهل بیت (علیهم السلام)» در میان اهل سنت طریقتی در پاکستان برای توسعه قدرت نرم انقلاب اسلامی چیست؟ همچنین پرسش‌های فرعی این مقاله به شرح زیر است:

۱. چرایی و میزان اثرپذیری فرهنگ شبه‌قاره از فرهنگ ایرانی-اسلامی چگونه است؟
 ۲. چگونه می‌توان از این ظرفیت برای اثرگذاری انقلاب اسلامی و تعمیق راهبردی جمهوری اسلامی ایران بهره برد؟
- فرضیه جستار حاضر آن است که مشابهت‌های فراوان اعتقادی و فرهنگی میان شیعیان و اهل سنت در ایران و شبه‌قاره به‌خصوص پاکستان، در موضوع «محبت اهل بیت (علیهم السلام)» وجود دارد که شناخت و بهره‌گیری از آن‌ها به توسعه قدرت نرم انقلاب اسلامی و اثرگذاری جمهوری اسلامی کمک می‌کند.
- نوع تحقیق حاضر، تحلیلی و کاربردی و به لحاظ روش نیز توصیفی-مقایسه‌ای است. برای فهم اشتراک‌های اعتقادی میان شیعیان ایران و اهل سنت طریقتی در پاکستان با محوریت محبت اهل بیت (علیهم السلام) از روش گردآوری و نیز کتابخانه‌ای و میدانی، از جمله روش نخبگی یا مصاحبه عمیق با ۱۱ نفر از افراد مرتبط با حوزه فرهنگی-سیاسی پاکستان استفاده شده است. از ابزار فیش‌برداری برای ثبت و دسته‌بندی اطلاعات و از منابع الکترونیکی برای دسترسی به مقاله‌ها و برخی کتاب‌ها استفاده شده است. درنهایت نیز از نتایج به‌دست آمده، راهکارهایی در جهت افزایش قدرت نرم انقلاب اسلامی و تعمیق راهبردی اثرگذاری جمهوری اسلامی ارائه شده است.

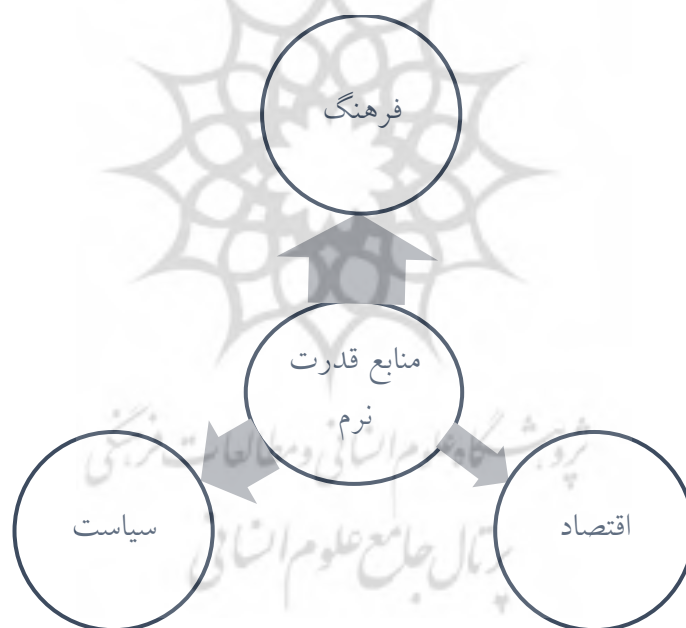
۲- مبانی نظری پژوهش

ایران و فرهنگ مبتنی بر اسلام آن در طول تاریخ، نه منفعل، بلکه از فعال‌ترین فرهنگ‌ها بوده که بیشترین نقش را در اشاعه اسلام با طعم عرفان داشته است. اثرات محسوس آن را در شرق اسلامی و به‌ویژه شبه‌قاره هند و آسیای میانه می‌توان دید. جواهر لعل نهرو (۱۸۸۹-۱۹۶۴) و اقبال لاهوری (۱۸۷۳-۱۹۳۸) ایران را فرانسه شرق و تهران را ژنو خاور نامیده‌اند. (ابوالحسنی، ۱۳۷۷).

مدل تجربی تبدیل اعتقادات و باورها به قدرت نرم

حال با توجه به آنچه گفته شد و با توجه به تأثیر مستقیم اعتقادات و باورها بر فرهنگ‌سازی، نیز سنگینی کفه فرهنگ در ترازوی منابع قدرت نرم و جایگاه سنگین و وجاهت فرهنگی-تاریخی ایران اسلامی برای مردم شبه‌قاره، پرسش این است که چرا از این ظرفیت برای ایجاد فرصت‌های طلایی توسعه فرهنگ انقلاب اسلامی، استفاده کافی نبریم. مقدمه بهره‌مندی، شناخت است و برای بهره‌مندی از ظرفیت گفتمانی ایران اسلامی در شبه‌قاره هند و دره سند، باید گفتمان مسلط شبه‌قاره هند و پاکستان را شناخت. گفتمان مسلط شبه‌قاره، تصوف و عرفان اسلامی است و از آنجا که این گفتمان میراث مهاجرت و حضور ایرانیان عارف و صوفی در این مناطق بوده (جابری، ۱۳۸۸: ۲۵)، قرابت با فرهنگ ایرانی را نیز به ذهن متبادر می‌کند که فرصت تقریب را بین اکثریت اهل سنت این مناطق با شیعیان فراهم می‌کند. بزرگ‌ترین قرابت گفتمانی نیز محبت اهل بیت (علیهم‌السلام) نزد شیعه و اهل سنت طریقتی یا صوفی است. احصای این قرابت‌ها، مقدمه برنامه‌ریزی برای افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی و زمینه‌ساز دفاع پیشگیرانه مردم پایه در شرق کشور است.

مدل تجربی میزان و نحوه اثر مؤلفه‌های قدرت نرم (ابراهیمی، ۱۳۹۶)

۳- مفهوم‌شناسی

۳-۱- قدرت نرم

در تعریف قدرت نرم آمده است: «قدرت نرم متعلق به بازیگرانی است که بدون استفاده از زور و اجبار، نتایج دلخواه را می‌گیرند.» (ره پیک و کلاهیچیان، ۱۳۸۷: ۴۳) یا در ابعادی وسیع‌تر: «قدرت نرم عبارت است از توانایی شکل‌دادن به ترجیحات دیگران. این توانایی می‌تواند در دو جهت، یکی تقویت عزم و اراده ملی در راستای تأمین امنیت ملی نظام و دوم در راستای گسترش و صدور اراده نظام با تأیید افکار عمومی در یک محیط خاص، منطقه‌ای و بین‌المللی به کار گرفته شود» (ره پیک و

کلاهیچیان، ۱۳۸۷: ۱۰۶). در بین عناصر مقوم قدرت نرم نیز اولویت با فرهنگ است و سپس قدرت سیاسی و بالاخره اقتصاد؛ یعنی وزن فرهنگ شش برابر منابع قدرت اقتصادی و سه برابر قدرت سیاسی است (بصیرتی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۵).

۳-۲- تصوف

اصطلاح «تصوف» کاربرد رایجی داشته است، به‌ویژه تا یکی دو قرن پیش، تمایز آشکاری میان آن و عرفان و عارف و معرفت دیده نمی‌شد. صرف‌نظر از ریشه‌های متعددی که برای این واژه ذکر کرده‌اند، به‌نظر می‌رسد بیشتر به جنبه طریقتی و سیر و سلوک عملی و تزکیه نفس توجه دارد و معنای اجتماعی پیدا می‌کند تا عرفان که معنای عام‌تر و کلی‌تری را شامل می‌شود و جنبه فرهنگی پیدا می‌کند. برخی نیز رابطه عرفان و تصوف را عموم و خصوص من وجه دانسته و بر آن دلایلی نیز اقامه می‌کنند (صدوقی سها، ۱۳۸۳: ۲۱۹-۲۲۴). مشهورترین قول درباره ریشه واژه تصوف که همانا برگرفته از «صوف» یا «پشمینه» است را در نظر آوریم که پشمینه‌پوشی صوفیانه و ریاضت‌کشی آنان، متضمن «دریافت» و «تصفیه» و «تزکیه نفس» است و اشاره به «طریقت نجات بودن» و «مستلزم تزکیه بودن» عرفان دارد (موحدیان عطار، ۱۳۸۸: ۶۴)؛ البته نکته‌ای که نباید از خاطر دور داشت این است که در کشوری مثل پاکستان یا هند، صوفی معادل عارف و تصوف مساوی عرفان (البته با مسامحه) تلقی می‌شود.

۴- پیشینه تحقیق

با وجود همسایگی ایران و پاکستان، هیچ پژوهش مستقل علمی-کاربردی جامعی برای شناسایی این قربات‌های فرصت‌ساز اعتقادی صورت نگرفته و در برخی آثار به ارائه اطلاعات خام اکتفا شده است که در ادامه به برخی از این آثار اشاره می‌شود.

- سید اطهر عباس رضوی که از نویسندگان شناخته‌شده در حوزه شبه‌قاره است، در کتاب «تاریخ تصوف در هند» به بیان تاریخ ورود سلاسل صوفیه به شبه‌قاره پرداخته و برخی آداب و عقاید آنان را آورده است که البته فاقد تحلیل و مقایسه موردنظر این تحقیق است.

- کتاب «نفوذ فرهنگ و تمدن ایران و اسلام در سرزمین هند و پاکستان» نوشته مجید یکتایی است که نحوه اشاعه اسلام و فرهنگ ایرانی در طی قرن‌ها را توضیح می‌دهد و از این حیث در بخش اول مطالبی را در حوزه اشتراکات تاریخی و فرهنگی و اعتقادی به‌دست می‌دهد.

- کتاب «حلقه‌های تصوف و عرفان در ایران و هند» نوشته فرزانه اعظم لطفی و سید صادق حسینی اشکوری که اطلاعات خامی را پیرامون سلسله‌های صوفیه و در ایران هند و برخی اشتراکات آئینی و مناسکی و بعضی اعتقادات آنان به‌دست می‌دهد، اما فاقد تحلیل و مقایسه کاربردی است.

یکی از غنی‌ترین کتاب‌ها در این زمینه، کتاب «پیوندهای فرهنگی ایران و هند در دوره اسلامی» از دکتر فتح‌الله مجتبابی است که قرون ابتدایی تا اواسط دوره اسلامی را اشاره و ریشه این قربات‌ها را واکاوی می‌کند و قسمتی از بخش اول این پژوهش را دربرمی‌گیرد.

مقالات زیادی در باب شناخت فرق صوفیه و جریان‌های مذهبی شبه‌قاره در طول سالیان متمادی نوشته شده است، اما یا ناقص بوده‌اند یا با دغدغه شناخت مشابهت‌ها و بسترهای مساعد توسعه قدرت نرم ایران نبوده‌اند. در این پژوهش با اشراف کلی بر تقریباً همه منابع موجود، با دسته‌بندی ابتکاری، به جمع‌بندی قربات‌های قدرت‌آفرین برای جبهه فرهنگی انقلاب اسلامی در راستای پاسداری از گفتمان مقاومت و احیای اسلام ناب پرداخته شده است.

۵- یافته‌های پژوهش

۵-۱- چستی گفتمان «حب اهل البیت (علیهم‌السلام)» نزد اهل سنت طریقتی شبه‌قاره (پاکستان)

از جمله ویژگی‌های اسلام تبلیغ‌شده توسط ایرانیان در شبه‌قاره، گرایش شدید عارفانه و صوفیانه آن بوده است که بر بال زبان فارسی چنان نفوذ و گسترش یافت که هنوز نیز آثار آن بسیار پررنگ باقی است. با اینکه واژه صوفی اکنون، در ایران قبیح می‌نماید، در پاکستان نه تنها اعتبار دارد، بلکه بیعت همزمان با چند فرقه صوفیه از افتخارات است. پسوندهای قادری، چستی، نقشبندی، صوفی، قلندر، قزلباش و... عادی است. شاید در هیچ شهری از پاکستان نیست که یک عارف یا صوفی یا پیر نباشد و عمده مردم، اعم از شیعه و سنی، دارای گرایش‌های صوفیانه و طریقتی هستند (صافی، ۱۳۶۶: ۲۲۱).

از آنجایی که تفاوت اصلی میان شیعه و سنی اعتقاد به امامت بلافصل علی (علیه‌السلام) بعد از پیامبر عظیم‌الشأن است و صوفیه با اقتباس ولایت از تشیع و طرح آن به‌عنوان مسائل بنیادین تصوف و سپس تفضیل علی (علیه‌السلام) به لحاظ ولایت بر سایرین، موفق شده‌اند این فاصله را کمتر و حتی برخی مواقع به حداقل برسانند؛ چنانکه گاهی تشخیص تشیع یا تسنن برخی صوفیان و اولیای آنان کار دشواری می‌شود. به‌خصوص اگر مسائل ظاهری فقهی و آداب اعمال و واجبات را در نظر نگیریم. درواقع بسیاری از روحانیون و صوفیان و اقطاب، هرچند به لحاظ فقهی حنفی هستند، اما به لحاظ فرهنگی و فکری به تشیع نزدیک‌ترند و با وهابیت نیز ستیزه دیرینه دارند (فرمانیان و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۴۷). کتاب السیف الجلی علی، منکر ولایت علی رضی‌الله‌عنه، از طاهرالقادری، از بزرگان طریقتی بریلویه، همین نگاه را در کتابش منعکس کرده است که درواقع عصاره اندیشه صوفیه اهل سنت در پاکستان در موضوع ولایت باطنی و تفضیل ایشان است (طاهرالقادری، ۲۰۰۵: مقدمه).

۵-۲- جایگاه «محبت اهل بیت (علیهم‌السلام)» نزد صوفیه اهل سنت

وجود باورهای مشابه و مشترک میان تصوف و تشیع، با درنظرگرفتن تأثیراتی که جریان تصوف از تشیع داشته است، چندان دور از ذهن نیست و اصرار فراوان سلاسل بر رسانیدن شجره خرقه و طریقت به ائمه طاهرين از جمله امام العارفين و امام المتقين علی بن ابیطالب (علیه‌السلام)، دلیلی بر این قرابت است. این دلیل به قدری مهم می‌نماید که بزرگانی چون قاضی نورالله شوشتری که فضای سنگین مذهبی شبه‌قاره را تجربه کرده و مجلسی بزرگ با احتساب آن، حکم به تشیع افراد می‌داده‌اند و برخی این تساهل را «شیعه‌تراشی» دانسته، برخی نیز آن را فن «شیعه‌شناسی» تلقی کرده‌اند (جعفریان، ۱۳۹۳: ۷۸).

اما نباید فراموش کرد که این طرق در بستر اهل سنت رشد کرده‌اند و دلیلی ندارد ادعای آنان مبنی بر اتصال سلسله‌هایشان به ائمه طاهرين تکذیب شود؛ اما بعدها تعدادی از شیعیان نیز گرایش به صوفیه پیدا کردند، درحالی‌که ذات باطن‌گرا و عرفانی شیعه، آن را بی‌نیاز از صوفی‌گری کرده است (طباطبایی، ۱۳۷۰: ۹۰-۹۹). سید حیدر آملی نیز در قرن هشتم هجری با آثاری چون جامع‌الاسرار، المحیط‌الاعظم و نص‌النصوص، همراهی‌های تشیع و تصوف را واضح‌تر کرد (امینی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۴۹).

در عرفان اسلامی به‌صورت عام و در عرفان شیعی به‌خصوص، حرکت انسان براساس کشش حُبّی است؛ یعنی کوشش و همت سالک با کشش و جاذبه حق همراه می‌شود و براساس قابلیت قابل، فاعلیت فاعل نیز عنایت می‌شود و عاشق و معشوق و نیز محب و محبوب را به هم می‌رساند. دستگیره و رابط و واسطه میان خالق و مخلوق، کتاب الله و عترت و رسول گرامی است که از آنان به ثقل اکبر و ثقل اصغر یاد می‌شود و چنانچه عارف بخواهد واصل شود و به وادی توحید گام بگذارد و درک ذکر «نفی و اثبات» یعنی «لااله الاالله» کند، جز عبور از وادی ولایت و محبت اهل بیت (علیهم‌السلام)، او را گریزی نیست.

۵-۳- ابراز ارادت طریقتی‌ها به اهل بیت (علیهم‌السلام)

نکته مهمی که به لحاظ تاریخ کهن اسلام در این سرزمین مهم است و در درک زمینه‌های قرابت مسلمین در این سرزمین به ما کمک می‌کند، این است که بر خلاف تفکر رایج که گفته می‌شود مردم پاکستان یا سند از طریق حمله نظامی توسط محمدبن

قاسم -مأمور حجاج بن یوسف- با آن سابقهٔ خبثات به اسلام گرویدند (معصوم بکری، ۱۳۸۲: ۶) که این مطلب در فتح‌نامهٔ سند و نیز کتاب تاریخ فرشته جلد اول نیز آمده، همهٔ فرق صوفی پاکستان از جمله چهار طریقت اصلی از طریق ایرانیان به شبه‌قاره گسترش یافته و تبلیغ شده است. یعنی یا بنیان‌گذار طریقت ایرانی بوده، یا از طریق ایرانیان شاخصی گسترش یافته و این منشأ واحد علاوه بر انتقال روحیات و علایق و سلاطین ایرانی به شبه‌قاره، سبب اتصال و پیوست فرهنگی و تمدنی این دو شده است (طاهری، ۱۳۸۹: ۲۹).

در شبه‌قاره هند که همهٔ صوفیان، جایگاه و مقام سترگ اهل بیت (علیهم‌السلام) را محترم می‌شمارند، می‌توان با مسامحه آنان را دوازده امامی چهار خلیفه‌ای دانست که امامان شیعه را با پیشوند «امام» نام می‌برند.

۵-۳-۱- چشتیه

حضرت امیر مؤمنان، فاتح خیبر، صاحب هل اتی، داماد مصطفی، سیدنا ابی الحسن علی بن ابیطالب -کرم‌الله وجهه- سید اولیای مشهود، محبوب معبود، باب مدینهٔ علم و علوم و رأس مخاطبات و مستنبط اشارات علم مهتدیان و نور مطیعان، امام عادلان، قدیمی‌ترین یاران از نگاه اجابت و ایمان و استوارترشان از نگاه قضاوت و ایقان، اعظم صحابه از روی حلم و اوفرشان از روی علم، علی بن ابیطالب، قدوه متقیان، زینت عارفان، خبردهنده از حقایق توحید و اشاره‌کننده به لوازم علم تفرید، صاحب قلب عقول و لسان سوولو اذن واعی و عهد وافی، دفع‌کنندهٔ ناکشان و خوارکنندهٔ قاسطان و بیخ‌کنندهٔ مارقان، اشد خاشعان در دین خدا و مستغرق در ذات خدا (چشتی مودودی، ۱۳۹۶: ق. ۶۵-۶۶).

چنانچه گفته نشود که توصیف بالا در کتب صوفیه اهل سنت شبه‌قاره البته به‌نقل از ابونعیم اصفهانی (۳۳۶-۴۳۰ ه. ق) صاحب حلیه الاولیا، در شأن امیرالمؤمنین آمده و نظیر آن فراوان نقل شده است، گمان به تشیع خالصانهٔ گوینده می‌بریم، در حالی که آنان برای پرهیز از انتساب به روافض و غلات، کتب یا جزواتی را نوشته‌اند. متن بالا در کتب صوفیان چشتیه و نسبت به سرسلسلهٔ خرقهٔ شأن امام علی (علیه‌السلام) که به پیامبر ختمی مرتبت ختم می‌شود، آمده است و آن‌قدر که در شبه‌قاره، میان عرفا و صوفیه، وصف ایشان وجهه همت بوده، دیگران نبوده است. چنانچه در شیعیان نیز چنین همتی در حد اعلای خود وجود دارد و گاهی نزد برخی تا حد غلو پیش می‌رود. وجود نهج‌البلاغهٔ امام علی (علیه‌السلام) و همچنین صحیفهٔ سجاده در اکثر خانقاه‌های صوفیه در پاکستان و اهتمام به فراگیری آن و قراردادن آن در شمار متون رسمی آموزشی تصوف، نشان از ارادت و دوری از تعصب صوفیه دارد.

صوفیان چشتیه معتقدند که خرقه‌ای در شب معراج به پیامبر اسلام هدیه داده شد و سپس آن خرقه به علی (علیه‌السلام) منتقل و درخواست سه خلیفهٔ اول که آرزوی استفاده از آن را داشتند، مطابق با دستور الهی، رد شد. آنان مسلک خویش را با افتخار به حضرت علی (علیه‌السلام) می‌رسانند و معتقدند که آن حضرت، حسن بصری را شاگرد و مرید خود قرار داده است (رضوی، ۱۳۸۰: ۲۴۹).

آنان از قول علقمه که در محضر پیامبر استماع کرده، نقل می‌کنند که پیامبر بزرگوار اسلام فرمودند: «حکمت به ده حصه یا جزء تقسیم شده است. این ده جزء، نه جزء آن سهم علی (رضی‌الله‌عنه) شده است و یک جزء آن سهم همهٔ مردم» یا حدیث «ضربه علی یوم الخندق، افضل من عبادۀ ثقلین» را با افتخار نقل می‌کنند. همچنین حدیث منزلت و حدیث غدیر «من کنت مولاه فهذا علی مولاه» (چشتی مودودی، ۱۳۹۶: ق. ۶۷).

آنان برای امام علی (علیه‌السلام) که صاحب سر رسول است، شش خلیفهٔ کامل قائل هستند: «حضرت امام حسن مجتبی (رضی‌الله‌عنه)، حضرت سالار شهیدان امام حسین (رضی‌الله‌عنه)، امام حسن بصری (رضی‌الله‌عنه)، کمیل بن زیاد (رضی‌الله‌عنه)، اویس قرنی رضی الله عنه که در رکاب آن حضرت در سال ۳۷ ق، در صفین شهید شد، و شریح بن هانی بن زیاد حارثی قدس سره» (رضوی، ۱۳۸۰: ۷۰).

در خطابه‌های شیخ نظام‌الدین اولیاء، شیخ نصیرالدین چراغ دهلوی و خواجه بنده‌نواز گیسودراز از بزرگان و مشایخ چشتیه نیز آمده است که حضرت علی (علیه‌السلام) در عظمت روحی، جوانمردی و علم بر سه خلیفه قبل افضلیت دارد. شیخ نظام‌الدین اولیاء پنجمین خلیفه معنوی چشتیه نیز مانند شیعه، عقیده دارد که حدیث مربوط به آیه تطهیر در شأن علی و اولاد علی است. خواجه بنده‌نواز گیسودراز از بزرگان چشتیه معتقد است. محبت پیامبر را به دخترش حضرت فاطمه (سلام‌الله‌علیها) با فصاحت و بلاغت تشریح می‌کند و می‌گوید که پیامبر گرامی اسلام به زندگی اهل بیت (علیهم‌السلام) که بسیار ساده و آراسته به دعا و نیایش بوده است افتخار می‌کرده است (رضوی، ۱۳۸۰: ۲۵۰).

همچنین خواجه بنده‌نواز در جایی دیگر می‌گوید که مکه سه بار صحنه‌هایی شبیه به صحنه محشر به خود دیده است، یکی وقتی پیامبر گرامی از دنیا رفت، دوم وقتی که حضرت علی (علیه‌السلام) شهید شد و سوم وقتی حسین بن علی (علیه‌السلام) به دلیل رد بیعت با یزید از مکه خارج شد (رضوی، ۱۳۸۰: ۲۷۴-۲۷۶).

۵-۳-۲- سهروردیه

سهروردیه نیز در ارادت به اهل بیت (علیهم‌السلام) بسیار مصّرند. برای نمونه سید جلال‌الدین بخاری مشهور به مخدوم جهانیان در عین حال که افکار تشیع را غلوآمیز می‌داند و بدعت، انحراف دوران بنی امیه را نیز یادآور می‌شود، اما با دلایل زیاد اثبات می‌کند که اهل بیت (علیهم‌السلام) فقط شامل امام علی و امام حسن و امام حسین و فاطمه الزهرا (علیهم‌السلام) است. او با بیانی شیوا اظهار می‌دارد که آیه مباهله و تطهیر، برای پیامبر فرصتی ایجاد کرد که این مطلب را تکرار و تصریح کند که امام حسن و امام حسین (علیهم‌السلام)، فرزندان او هستند و دوستی ایشان دوستی پیامبر و دشمنی با ایشان، دشمنی با پیامبر است. دوستی او به اهل بیت (علیهم‌السلام) جزء جدانشدنی خانقاه او در «اوچ» یا «اُچ» در پنجاب پاکستان امروزی بوده است (رضوی، ۱۳۸۰: ۲۵۱).

برخی از منتسبین به ایشان که از سادات نقوی هستند، اکنون شیعه‌اند و با آنکه با شیعه‌تراشی مخالفند، سید جلال‌الدین را در تقیه می‌دانند. در قرن پانزدهم برخی شاگردان و جانشینان مخدوم، به‌ویژه در گجرات به مذهب شیعه اثنی‌عشری گرویدند و در پایان قرن هجدهم بنیان‌گذاران خانقاه مخدوم در «اوچ» به‌طور علنی اعلام کردند که مذهب اثنی‌عشری را پذیرفته‌اند (رضوی، ۱۳۸۰: ۲۵۲).

همچنین گفته شده است که هنگام رسیدن مریدان شیخ رکن‌الدین علاء الدوله سمنانی و شاه نعمت‌الله ولی به شبه‌قاره، صوفیان ایرانی، طرفدار دوازده امام بودند و با شیعیان فرقی نداشتند. آنان فتوت علی (علیه‌السلام) و کلمات عرفانی کمیل بن زیاد که تعلیمات علی (علیه‌السلام) را، پایه اصلی تعلیمات تصوف ایرانی قرار دادند و این سبب گرایش اهل سنت شبه‌قاره، به تبع اهل سنت ایران به اهل بیت (علیهم‌السلام) بیش از قبل شد و قوت فراوان گرفت (رضوی، ۱۳۸۰: ۲۶۲).

۵-۳-۳- نقشبندی

آنان معتقد به «وحدت شهود» هستند که در واقع واکنش در برابر اعتقاد به وحدت وجود ابن عربی بود که در سایر طریقت‌ها بدان پرداخته می‌شد و امام ربانی مجدد الف ثانی یعنی شیخ احمد سرهندی آن را ترویج و از اختلاط بیشتر اسلام و هندو که در زمان اکبرشاه گورکانی با سیاست تسامحی او، مرزهای تشریح کم‌رنگ شده بود، جلوگیری کرد و بر شریعت و رسالت و توحید تأکید بیشتر کرد و از همه خدایی پرهیز داد (سرهندی، ۱۳۹۱ ه.ق: ۱۶۱).

۵-۳-۴- قادریه

مؤسس طریقت قادریه «شیخ عبدالقادر گیلانی» است که در ۴۷۰ ه.ق در نیف نزدیک گیلان به دنیا آمد و برخی نیز زادگاه وی را بستیر گفته‌اند که آن نیز در گیلان است و ایرانی‌بودن سرسلسه این طریقت بزرگ نیز، بازنشانگر عمق تأثیرگذاری فرهنگی ایران بر شبه‌قاره است (زرین کوب، ۱۳۷۳: ۸۰). قادریه بزرگ‌ترین طریقت صوفی سنی از جمله در پاکستان است و بیشترین

قربانیت اعتقادی را با تشیع دارد از جمله در موضوع محبت اهل بیت (علیهم السلام) که ذیل عنوان بریلویه، مختصر بدان پرداخته خواهد شد.

برای نمونه، دربارهٔ شیخ عبدالملک امان پانی پتی (۹۵۷ ه.ق) از صوفیان قادری گفته‌اند که معتقد بود هرکسی که به پیامبر عشق می‌ورزد، باید به عشق اهل بیت (علیهم السلام) نیز قرین شود. اگر شیخ بانی پتی در حین درس متوجه می‌شد که بچه‌های سادات در کوچه مشغول بازی هستند، درس را متوقف کرده و می‌ایستاد تا احترام خود به آنان را اظهار کند. این گونه احترام به سادات را فقط از خواص اولیای شیعه شنیده‌ایم (رضوی، ۱۳۷۶: ۲۵۸).

برخی از اهم آداب و اعتقادات طریقت قادری در پاکستان عبارت است از: خلوت‌نشینی، ذکر، ریاضت شرعی مثل کمی خواب و خوراک، سماع مشروع و پرجاذبه، بیعت با شیخ و مراد، هم‌نشینی و تعظیم مرشد، مجالس ذکر و فکر و زیارت قبور و توسل به اهل بیت و اولیای الهی، کرامات خاص و خوارق عادات مشهور، تأکید بر تعلیم و تربیت و شناخت حق برای وصول به آن که در واقع شیخ یا مراد و پیر تسهیل‌کنندهٔ آن هستند و سبیل نجات دست اوست.

۵-۳-۵- بریلویه

اکسیر تمامی تعالیم به‌جای‌مانده از طریقت‌ها اکنون با نام بریلویه تشخیص پیدا کرده است که اکثریت مردم پاکستان بدان تعلق خاطر دارند. اول شخصیت آن نیز همانا احمدرضا خان بریلوی است و شخصیت معاصر و تأثیرگذار کنونی آن، دکتر طاهر القادری. بازخوانی اعتقادات و افکار این دو نفر و یافتن نقاط اشتراک یا افتراق آنان، همان فرصت‌ها و چالش‌های تقریب شیعه و سنی صوفی در پاکستان است. در واقع با کم‌رنگ‌شدن مرزها و خطوط مایز فکری و مناسکی میان طریقت‌ها در پاکستان، به‌خصوص با تلاش احمدرضا خان بریلوی، تمرکز بر عناوین جدا از هم با نام قادری، سهروردی، چشتی و نقشبندی خالی از نتایج عملی خواهد بود.

در خود پاکستان نیز اکنون چنین تفکیکی قابل‌رؤیت نیست تا با شناخت آنان و بزرگان و خانقاه‌ها یا دربارهایشان، راهکار عملی برای تقریب و برون‌رفت از خشونت و افراط پیشنهاد داد. بریلویه، همان صوفیهٔ قابل‌همگرایی در پاکستان است که تمام صوفیه را زیر چتر خویش جمع می‌کند.

عبدالحق محدث دهلوی و شاه ولی‌الله دهلوی دو شخصیت تأثیرگذار بر احمد رضاخان بوده‌اند که هر دو گرایش صوفیانه داشته و با اکثر طریقت‌های رایج زمان خود بیعت داشته‌اند. در واقع احمدرضا خان مجمع‌البحرین طریقت‌های صوفیه بوده و بعد ایشان نیز خطوط مایز میان طریقت‌ها را کم‌رنگ‌تر و غیرمشخص‌تر کرده است. اشتراکات شیعه و بریلویه در زمینهٔ بسیاری از مسائل اعتقادی از جمله توحید و شرک باهم تطابق دارد؛ به‌طوری‌که هر دو تعریف تقریباً واحدی ارائه می‌دهند. نزد شیعه و بریلویه، توسل، استغاثه و طلب شفاعت از اولیای الهی اهمیت خاصی دارد. زیارت قبور، از جمله زیارت قبر پیامبر اسلام و اهل بیت ایشان از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و سفر برای زیارت قبور صالحین نه تنها جایز، بلکه مستحب است. هر دو، تبرک به آثار بزرگان و انبیای الهی را جایز می‌دانند و ذبح و نذر برای اولیای الهی را باعث خیر و برکت. نزد هر دو جایگاه ویژهٔ حضرت رسول اکرم، مقام عصمت ایشان، علم غیب، حیات برزخی، سماع در قبر و برگزاری جشن میلاد آن حضرت مسلم است (ثاقب اکبر، ۲۰۱۲: ۱۰-۶۰).

البته اختلافاتی نیز در موضوع خلافت پس از پیامبر گرامی اسلام وجود دارد که معتقد به دو نوع خلافت اعم از ظاهری و باطنی هستند که خلافت ظاهری را از آن خلیفهٔ اول و خلافت باطنی را از آن علی بن ابیطالب (علیه السلام) می‌دانند (طاهر القادری، ۲۰۰۵: مقدمه) و دربارهٔ امام زمان نیز هر دو ولایت را در وجود ایشان جمع می‌بینند، ولی مانند شیعه، ولادتی برای ایشان در

نظر ندارند (ثاقب اکبر: همان) و در کل میزان اشتراکات به قدری است که به راحتی امکان تقریب میان شیعه و اهل سنت صوفی بریلوی قابل تصور است و قرن‌ها این هم‌زیستی مسالمت‌آمیز الگوی صلح بین مذاهب بوده است.

۶- جمع‌بندی

در اصل توحید، شیعه مثل اهل سنت صوفی بر لبه باریکی حرکت می‌کند که ظرافت تبیین آن، هنر راسخان در علم است. «و ابتغوا الیه الوسیله» (مائده: ۳۵) را در کنار توحید نگه‌داشتن کار آسانی نیست؛ یعنی به بیت‌الله اقتداکردن و از «بُیوتِ اذن الله آن ترفع و یذکر فیها اسمہ» (نور: ۳۶) نیز غافل نبودن. خداوند را جامع جمیع صفات دانستن و صفات را عین ذات خدا فرض کردن که «لیس کمثله شیء». پیامبر گرامی اسلام را خاتم انبیا بدانی و عصمت او را واجب، معراج نبی را جسمانی و روحانی تلقی کنی و قرآن را محفوظ و بدون تحریف.

در باب امامت، شیعه قائل به امامت بلافصل علی (علیه‌السلام) که مصلحت یا هر چیز دیگری مانع پذیرش آن شد و صد البته ولایت آن حضرت جاری و ساری بوده است. صوفیه همین دیدگاه را معتقدند و مدد دائمی از او می‌گیرند. آنان دوازده امام شیعه را از شخصیت‌های علمی و اخلاقی قابل احترام دانسته و بعضی از آنان نظیر امام رضا (علیه‌السلام)، امام صادق (علیه‌السلام) و امام علی (علیه‌السلام) را از سرسلسله‌های طرق صوفیه می‌شناسند و غدیر خم و اعلان ولایت ایشان را حقیقت مسلم و واضح می‌شمرند. صوفیه بین خلافت ظاهری و باطنی تفکیک قائلند و غدیر را اعلان خلافت باطنی می‌دانند (ثاقب اکبر، ۲۰۱۲: ۲۸۰-۲۹۲).

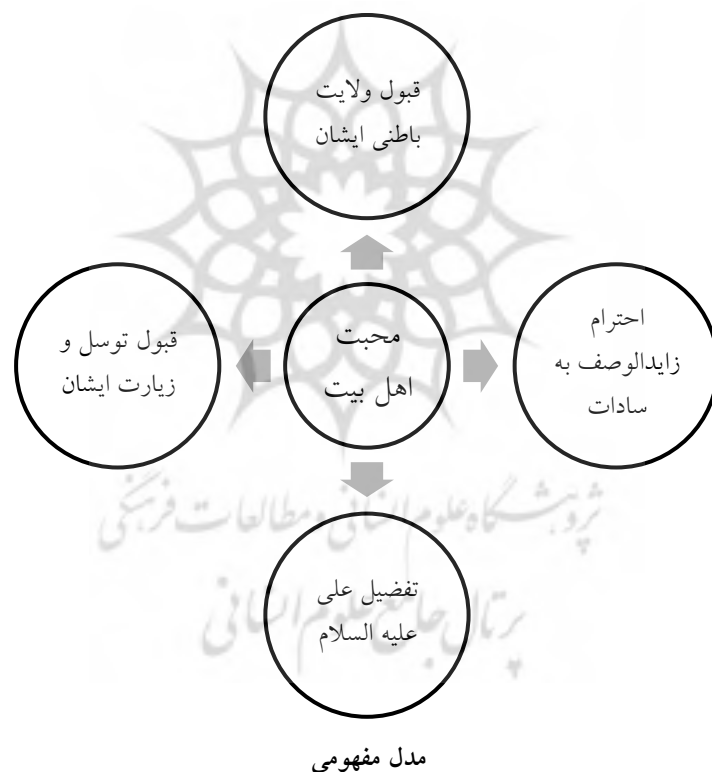
اعتقاد به مهدویت نیز از اشتراکات و انتظار و دعا برای تعجیل از برکات نزدیکی شیعه و سنی است. احترام به صحابه و عدم توهین به بزرگان مذاهب و لزوم اتحاد بین مسلمین از دغدغه‌های واقعی آنان است؛ البته عقیده بقاء، جمع بین الصلوتین، سه طلاق در یک مجلس، خمس، تقیه، عزاداری پرشور برای امام حسین (علیه‌السلام)، وضو با مسح پا و نه شستن پاها، ارسال الیدین در نماز، گفتن حی علی خیرالعمل در اذان یا استحباب شهادت به ولایت علی بن ابیطالب (علیه‌السلام) در اذان، پنج تکبیر در نماز جنازه، قائل به نماز نافله رمضان نبودن، از جمله تفاوت‌های اعتقادی و مناسکی شیعه با اهل سنت است (ثاقب اکبر، ۲۰۱۲: ۳۰۲-۲۹۲).

برخی بر آن هستند که از آنجا که عده زیادی از سادات و محبین اهل بیت (علیهم‌السلام) با فرار از دست بنی امیه و امثال حجاج و پناه‌آوردن به منطقه سند و پنجاب، مردم این منطقه که در حفظ امانت و پناه‌آوردگان به خود تا پای جان ایستادگی می‌کنند، در برابر تهدیدهای حجاج و مأموران او برای تحویل سادات، کوتاه نیامده و همین مقاومت زمینه و بهانه گسیل لشگریان محمد بن قاسم به این منطقه شد و از همان زمان و تحت تأثیر آموزش‌ها و تبلیغ‌های آنان، مردم شبه‌قاره پاکستان و هند به اسلام اهل بیتی (علیهم‌السلام) علاقه‌مند شدند و با همین ذائقه پذیرای عرفای عالم اسلام از جمله ایرانیانی شدند که تصوف را در میان اهل سنت با رنگ و لعاب و صبغه محبت به خاندان عصمت و طهارت، تبلیغ می‌کردند.

اکنون نیز در ایران و به تبع آن در شبه‌قاره، سادات از رفعت مقامی وصف‌ناشدنی برخوردارند و ذریه پیامبر هر جا مدفون شده‌اند، ملجا و پناه محبین اهل بیت شده است. مزار سادات در شبه‌قاره زیارتگاه است و شیعه و سنی با توسل به آنان و پخش ندورات و اطعام، به دنبال اعلام محبت خویش به آنان هستند. این مزارات تاکنون از مراکز تجمع افراد مذاهب اسلامی بوده و از جمله ابزارهای مفاهمه و تقریب به شمار می‌رود.

اکنون سادات و منسوبین به اهل بیت (علیهم السلام) به خصوص، سلاسل صوفیه که سلسله خرقه خودشان را به امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می‌رسانند، از محبوب‌ترین‌ها نزد مردم هستند و شاید بتوان از همین منظر محبوبیت بسیار بالای ایران و مردم آن را نزد پاکستانی‌ها که در هیچ‌جا نمونه ندارد، با همین دلیل توجیه کرد. علاقه بالای مردم به امامزاده‌هایی که توسط محمدبن قاسم شهید شده‌اند، قرینه‌ای بر این ادعاست و مردم سند خاطرات خوبی از حمله‌کنندگان به این دیار ندارند، چه محمدبن قاسم، چه محمود غزنوی و چه نادرشاه افشار.

کتاب مناقب السادات نوشته قاضی شهاب‌الدین دولت‌آبادی (۸۴۹ ه.ق)، از ادیبان و عرفای اهل سنت حنفی شبه‌قاره، جلوه تازه‌ای از شکوه و منزلت سادات را عرضه می‌کند. گفته می‌شود که او بعد از خوابی که از حضرت رسول (صلی الله علیه و آله وسلم) می‌بیند، این کتاب را در برتری سادات بر علما و افضلیت آنان نگارش می‌کند. وی در این کتاب که مشتمل بر ۴۰ حدیث در فضایل اهل بیت (علیهم السلام) و سادات است، به صراحت عنوان می‌کند که فرموده قرآن، مبنی بر عشق و محبت به خانواده پیامبر، منحصر است در اهل بیت (علیهم السلام)؛ یعنی حضرت علی، حضرت فاطمه، امام حسن و امام حسین (علیهم السلام) و این حکم برای پیروان با تقوای سایر مذاهب اسلامی انکارناپذیر است (رضوی، ۱۳۷۶: ۳۲۲).

۷- نتیجه‌گیری

فرهنگ شبه‌قاره هند و پاکستان امتداد تمدنی ایران اسلامی با طعم عرفان است و فضای حاکم بر آن فضای طریقتی و صوفیانه است. فضای عارفانه و طریقتی با حب اهل بیت (علیهم السلام) عجین یافته است و خلاف آن عارف و صوفی را مشیر به حق نیست. گفتمان «محبت اهل البیت (علیهم السلام)» نزد طریقت‌های صوفیه اهل سنت پاکستان و نیز نزد شیعه از جمله قرابت‌های مغتنمی است که می‌تواند مسلمانان دو کشور را به هم نزدیک کند و مانع رشد گروه‌های تکفیری و بدعت‌گر شود. تفضیل علی بن ابیطالب (علیه السلام) و پذیرش اعتقادی خلافت باطنی ایشان و نیز احترام زیاد برای سادات بنی الزهرا (سلام الله علیها) از دیگر

قرابت‌های گفتمانی این دو است. می‌توان از این بستر مساعد فرهنگی و ظرفیت اعتقادی برای توسعه قدرت نرم جمهوری اسلامی و مقابله با تهاجم نرم دشمنان علیه انقلاب اسلامی استفاده کرد. وجود همسویی‌های سیاسی در موضوعاتی چون فلسطین، استعمار و غرب‌ستیزی و گرایش به شرق و دفاع از مظلوم موجب تقویت این ظرفیت است.

خلاصه با توجه به اینکه اسلام شبه‌قاره، اسلام طریقتی و صوفیانه ترویج شده توسط ایرانیان است، قرابت‌های فراوان با مذهب اهل بیت (علیهم‌السلام) دارد که بیشترین تعدادشان در ایران متمرکزند.

براین اساس در جهت استفاده بهتر از ظرفیت «محبت و ارادت اهل سنت طریقتی پاکستان به اهل بیت (علیهم‌السلام)» راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. اعتباربخشی به علما، حوزه‌ها و برنامه‌های اهل بیتی صوفیان پاکستان نظیر عزاداری‌ها و زیارت و توسل؛
۲. اعتباردهی به مشایخ، سجاده‌نشینان و متولیان دربارها و زیارت‌گاه‌ها؛
۳. ترجمه و گسترش اندیشه‌ها و آثار اهل بیتی صوفیه به‌خصوص بریلوی‌ها؛
۴. تسهیل و رواج زیارت حضرت امام رضا (علیه‌السلام) و سایر زیارت‌گاه‌های ایران برای آنان و توجیه مردم ایران و پاکستان برای پذیرش سایر محبان محب اهل بیت (علیهم‌السلام)؛
۵. انتشار کرامات و تفضلات اهل بیت (علیهم‌السلام) بدون تکلف و خرافات؛
۶. تسهیل زیارت امامزادگان معتبر مدفون در پاکستان برای ایرانیان که زمینه تعمیق روابط بهتر را فراهم می‌کند؛
۷. کمک به ساخت، مرمت و همکاری در برنامه‌های دینی و فرهنگی دربارها و زیارت‌گاه‌های معروف و معتبر پاکستان؛
۸. اعتباربخشی به برخی آیین‌های مشترک و مقبول، از قبیل: نعت‌خوانی و میلاد النبی و عزاداری‌ها و شرکت در آنها؛
۹. کمک به بازتعریف مدیریت دربارها و زیارت‌گاه‌های پاکستان و پاکسازی آنان از فساد و خرافه‌گرایی و عوام‌زدگی؛
۱۰. کمک به تعمیق معارف و باورهای درست نسبت به اهل بیت (علیهم‌السلام) با توجه به میزان پذیرش و رعایت اصول علمی (بهزاد، ۱۳۹۶ الف: ۳۶؛ مصاحبه با دکتر تقی صادقی، مشهد، اسفند ۱۳۹۶؛ مصاحبه با پروفیسور علی‌اصغر چشتی، اسلام‌آباد، اسفند ۱۳۹۶؛ مصاحبه با پروفیسور ثاقب اکبر، مشهد، بهمن ۱۳۹۶؛ ن.ک: بهزاد، ۱۳۹۶ ب: ۵۲؛ مصاحبه با قاضی حسین احمد و دکتر احمد سعید، لاهور، اسفند ۱۳۹۶؛ مصاحبه با دکتر ذوالفقار علی قریشی، مشهد، دی ۱۳۹۶ و مصاحبه با دکتر محمد اعجاز بت، مشهد، دی ۱۳۹۶).

۸- منابع

قرآن کریم

- ابراهیمی، خدایار. (۱۳۹۶). **جنگ نرم**، تهران: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (علیه السلام).
- ابوالحسنی (منذر)، علی. (۱۳۷۷). **مهاتما گاندی؛ همدلی با اسلام همراهی با مسلمین**، قم: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- امینی نژاد، علی. (۱۳۹۰). **حکمت عرفانی (تحریری از درس های عرفان نظری استاد سید یدالله یزدان پناه)**، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- بصیرتی، محمدکاظم؛ افتخاری، اصغر؛ امینی، سید جواد. (۱۳۹۵). **نقش گنتمان انقلاب اسلامی در هم افزایی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، دوفصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی و قدرت نرم**، ۶(۱۴): ۳۷-۷۶.
- بهزاد، محمد و دیگران. (۱۳۹۶ب). **چکیده مقالات برگزیده گفت وگوهای فرهنگی آسیایی (ایران و شبه قاره)**، مشهد، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی-دانشگاه فردوسی مشهد.
- بهزاد، محمد و همکاران. (۱۳۹۶الف). **چکیده مقالات همایش بین المللی نقش عرفان در برقراری صلح و همزیستی مسالمت آمیز**، لاهور، گروه زبان و ادبیات پارسی، دانشگاه ال سی بانوان لاهور.
- ثاقب، اکبر. (۲۰۱۲). **پاکستان کی دینی مسالک**، اسلام آباد: البصیره.
- جابری نسب، نرگس. (۱۳۸۸). **مهاجرت ایرانیان به هند، مطالعات شبه قاره**، ۱(۱): ۲۵-۵۶.
- جعفریان، رسول. (۱۳۹۳). **تاریخ تشیع در ایران (از آغاز تا طلوع دولت صفوی)**، چاپ ششم، تهران: علم.
- چشتی مودودی، سید احمد شاه. (۱۳۹۶). **تاریخ چشت و مشایخ چشتیه**، هرات: احراری.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۹۷). **نگاه به شرق**، سخنرانی قابل دسترس در آدرس khamenei.ir تاریخ بازیابی: ۵ مهر ۱۳۹۷.
- رضوی، سید عباس اطهر. (۱۳۷۶). **تشیع در هند**، ترجمه واحد ترجمه مرکز تحقیقات اسلامی، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
- رضوی، سید عباس اطهر. (۱۳۸۰). **تصوف در هند**، ترجمه منصور معتمدی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- ره پیک، سیامک؛ کلاهیچیان، محمود. (۱۳۸۷). **طراحی الگوی مناسب کاربرد منابع قدرت نرم در تأمین امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران**، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، دانشگاه دفاع ملی.
- زرینکوب، عبدالحسین. (۱۳۷۳). **ارزش میراث صوفیه**، چاپ هفتم، تهران: امیر کبیر.
- سرهندی، شیخ احمد. (۱۳۹۱ه.ق). **مکتوبات نسخه سنگی موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی**، کراچی: گاردین ولیست.
- صافی، قاسم. (۱۳۶۶). **سفرنامه پاکستان**، تهران: کلمه.
- صدوقی سها، منوچهر. (۱۳۸۳). **فوائد**، تهران: آفرینش.
- طاهرالقادری، محمد. (۲۰۰۵). **السیف الجلی علی منکر ولایت علی (علیه السلام)**، ترجمه ممتاز الحسن باروی و شبیر احمد جامی، لاهور: منهاج القرآن.
- طاهری، سید مهدی. (۱۳۸۹). **بررسی جریان تصوف در شبه قاره**، **مطالعات شبه قاره**، ۲(۵): ۲۹-۵۴.
- طباطبایی، سید محمد حسین. (۱۳۷۰). **رسالت تشیع در دنیای امروز (گفت وگویی دیگر با هانری کربن)**، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

- فرمانیان، مهدی. (۱۳۹۶). *جریان‌شناسی فکری ایران*، قم: انتشارات زمزم هدایت.
- معصوم بکری، سید محمد. (۱۳۸۲). *تاریخ سندالمعروف به تاریخ معصومی*، تصحیح عمر بن داوود پوته، تهران: اساطیر.
- موحدیان عطار، علی. (۱۳۸۸). *ایضاح مفهوم عرفان*، قم: دانشگاه ادیان و مذاهب.
- النمر، عبدالمنعم. (۱۳۴۷). *مسلمانان در نهضت آزادی هندوستان*، ترجمه سید علی خامنه‌ای، تهران: آسیا.

مصاحبه‌ها

- مصاحبه با احمد سعید، نویسنده و پژوهشگر حوزه تصوف در پاکستان، لاهور: اسفند ۱۳۹۶.
- مصاحبه با تقی صادقی، ریزن سابق فرهنگی ایران در اسلام‌آباد، مشهد، ۱۳۹۶.
- مصاحبه با ثاقب اکبر، رئیس مؤسسه البصیره، نویسنده و پژوهشگر فرق و مذاهب اسلامی، مشهد، بهمن ۱۳۹۶.
- مصاحبه با ذوالفقار علی قریشی، رئیس مؤسسه مطالعاتی تمدن آسیا (راولپندی)، مشهد: دی ۱۳۹۶.
- مصاحبه با علی اصغر چشتی، استاد دانشگاه و رئیس گروه مطالعات اسلامی دانشگاه و علامه اقبال، لاهور: اسفند ۱۳۹۶.
- مصاحبه با محمد اعجاز بت، رئیس کالج شیپ لاهور و عضو شورای روابط خارجی معاصر پاکستان، مشهد: دی ۱۳۹۶.

